

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ—ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1931

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α, ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",—ΠΕΣΜΑΤΖΟΓΛΟΥ, 8 Α
ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Υ. Δ. 775 Κ. & Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Αυτὲς τὲς ἡμέρες θὰ κυκλοφορήσῃ ἓνα σπουδαιότατο βιβλίο. Εἶναι «**Ἡ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ**» τῆς κυρίας Ἀγγελικῆς Χατζημιχάλη, ἔκδοσις τοῦ «Πυρσοῦ» σὲ μεγάλο σχῆμα, ἀπὸ 200 περίπου σελίδες, μὲ πλῆθος εἰκόνες χρωματιστές, σχέδια καὶ φωτογραφίες τῆς ἰθίας. Περιλαμβάνει τὴ λαϊκὴ τέχνη τοῦ Ρομηλοῦκιου (τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ βιβλίου), τοῦ Τρικκαριοῦ καὶ τῆς Ἰκαρίας. Ἡ κ. Χατζημιχάλη γράφει στὴν ἀρχὴ μίαν ἐκτενῆ καὶ σοφὴ εἰσαγωγὴ γιὰ τὴ Λαϊκὴ Τέχνη γενικὰ. Κι' ἀπὸ τῆν εἰσαγωγὴ αὐτὴ εἶχε τὴν καλωσσοῦν νὰ μᾶς παραχωρήσῃ τὰ τελευταῖα αὐτὰ κεφάλαια.— Σ. τ. Ν. Ε.

Ἡ ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΛΑΪΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ — ΛΑΪΚΗ ΚΑΙ ΚΥΡΙΩΣ ΤΕΧΝΗ — ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΣ ΤΗΣ ΛΑΪΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ — Ἡ ΚΙΝΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ

Ἐξετάζοντας τὴ γλῶσσα, τοὺς μύθους, τὸ τραγούδι κτλ. μιᾶς ομάδας, μαθαίνομε τοὺς φόβους, τὲς ἐλπίδες, τὰ ἰδανικά της, τὴν πίστη της, τὲς ἀντιλήψεις της γιὰ τὸν κόσμον κτλ. Μὲ τὸν ἴδιον τρόπο μᾶς βοηθεῖ καὶ ἡ ἔρευνα τῆς λαϊκῆς τέχνης νὰ γνωρίσομε τὴ λαϊκὴ ψυχὴ. Γιατί, μελετώντας τὴ λαϊκὴ τέχνη μιᾶς φυλῆς, βρίσκομε χίλια δυὸ σημεῖα, ποὺ μᾶς φανερώνουν ὄχι μόνον τὸ μέτρο τῆς αἰσθητικῆς ἑνὸς λαοῦ, μὰ τὲς ἀρέσκειές του, τὲς προτιμήσεις του, τὲς ἐντυπώσεις του, τὸ ἐνδιαφέρον του, τὲς ἀντιλήψεις του, καὶ ἀκόμη τὲς σχέσεις του μὲ τὸ θρυλικὸ περιβάλλον, τὸ φυσικὸ, καὶ τὸ ἱστορικὸ. Ἡ γνώση αὐτῆ, συνδυασμένη μὲ τὴ γνώση ποὺ μᾶς δίνει ἡ ἔρευνα καὶ τῶν ἄλλων προϊόντων τῆς λαϊκῆς ψυχῆς, μᾶς βοηθεῖ ἔπειτα γιὰ νὰ ἔχομε σαφεῖ συνείδησις τοῦ χαρακτήρα τῆς ομάδας ἢ τῆς φυλῆς καὶ τῆς ψυχικῆς ἰδιοσυγκρασίας, ποὺ τὴν ξεχωρίζουν ἀπὸ ἄλλες φυλές. Τὰ δημιουργήματα λοιπὸν τῆς λαϊκῆς τέχνης εἶναι φυσικὸ νὰ μᾶς ὀδηγοῦν στὴ γνώση τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ καὶ νὰ μᾶς βοηθοῦνε γιὰ νὰ νιώσομε συνειδητὰ τὸ χαρακτήρα τῆς φυλῆς καὶ τὴν ἰδιορρυθμίαν τοῦ πολιτισμοῦ της. Βέβαια ἡ λαϊκὴ τέχνη, ὡς ὁμαδικὴ ἐκδήλωσις, βρίσκειται ἐκτεθειμένη σὲ πολλὰς ἀντιθέσεις καὶ ἐπιδράσεις, ὅπως εἶδαμε, ἀλλ' ἡ ἐσωτερικὴ, ἡ ψυχικὴ διάθεσις κάθε λαοῦ ἀποδείχεται πάντοτε κ' ἐκδηλώνεται σὲ μιὰ στενὴν σχέσιν, ποὺ μᾶς ὀδηγεῖ σὲ χαρακτηριστικὰ

γνωρίσματα καὶ σὲ τὲς ροπὰς τοῦ κάθε λαοῦ. Ἔτσι καὶ ἡ λαογραφία, ποὺ ἐξετάζει ἀντικειμενικὰ τὴν ἔθνικὴ ζωὴ κ' ἔρευνᾷ τὴν ψυχοπνευματικὴν βίωσιν τοῦ λαϊκοῦ «εἶναι», συγκεντρώνοντας ὅλα τὰ στοιχεῖα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐκδηλώνεται ἡ λαϊκὴ ψυχὴ, μᾶς βοηθεῖ νὰ νιώσομε τὴ φύσιν καὶ τὴ σημασίαν τῆς λαϊκῆς τέχνης, τῆς ὁποίας ἀπὸ τὴν ἄλλη μερὶς ἡ μελέτη βοηθεῖ τὴ λαογραφία νὰ ἐξακριβῶναι στοιχεῖα ποὺ τῆς εἶναι χρήσιμα. Γιατί ἡ μελέτη τῆς λαϊκῆς τέχνης ἐξετάζει τὸ ἐφαρμοσμένον μέρος τῆς λαϊκῆς ψυχῆς, ποὺ στενοσυνδέεται μὲ τὲς συνήθειας καὶ τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν τῆς χώρας. Γιὰ τοῦτο μιὰ μελέτη τῆς λαϊκῆς τέχνης, ποὺ θὰ μᾶς δείξει πῶς πρέπει νὰ ἐργαστοῦμε γιὰ τὴν ἀναζωογόνησίν της, γιὰ τὴ δημιουργίαν ἑνὸς νέου καλλιτεχνικοῦ κλάδου, θὰ στηριχθεῖ καὶ ἀπάνω στὴ λαογραφία, μὲ τὴν ὁποία θ' ἀποτελεῖ γιὰ καιρὸν ἀκόμα στὸν τόπον μᾶς τουλάχιστον ἓνα σύνολον.

Ἡ σημασία τῆς λαϊκῆς τέχνης γιὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ τῆς φυλῆς καὶ τῆς ἀνθρωπότητος καταφαίνεται καθαρά, ὅταν κανεὶς ἐξετάσει τὴν σχέσιν της μὲ τὴν κυρίως τέχνην. Ἡ κυρίως τέχνη, ὅπως εἶπαμε, διακρίνεται ἀπὸ τὴ λαϊκὴν, προπάντων γιὰ τὴν εἶναι δημιουργία ἐνσυνείδητη τῆς προσωπικότητος. Ἀλλ' ἡ προσωπικότης δὲν εἶναι κάτι ποὺ μπορεῖ νὰ ἐξηγηθεῖ μονάχον του, γιὰ τὴν δὲ μπορεῖ ν' ἀμφισβητηθεῖ ὅτι μεγάλη

σημασία ἔχει γιὰ τὴ γένεσὴ τῆς τὸ περιβάλλον. Ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὸ περιβάλλον αὐτὸ εἶναι καὶ ἡ λαϊκὴ τέχνη, ποὺ ὄχι μόνον μπορεῖ νὰ ἐπηρεάσει αἰσθητικά, ἀλλὰ καὶ προσφέρει παρόρμηση καὶ πολλὰ ἀπὸ τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, ποὺ ἡ προσωπικότητα χρησιμοποιοῦ ἔστω καὶ μεταδλημένα γιὰ τὴ δημιουργία τῆς. Ὅπως δηλ., γιὰ νὰ μεταχειριστοῦμε ἕνα πολὺ γνωστὸ παράδειγμα, ὁ Ὅμηρος δημιούργησε τ' ἀθάνατά του ἔπη χρησιμοποιώντας τὰ λαϊκὰ τραγούδια, ποὺ ὑμνοῦσαν τὶς πράξεις τῶν Θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων, ἔτσι καὶ ὁ μέγας ζωγράφος καὶ γλύπτης ἔχει πάντως νὰ ὠφεληθεῖ πολλά, ἂν γνωρίζει τὶς μορφές τῆς λαϊκῆς τέχνης, ἡ ὁποία τοῦ μαθαίνει τὸ χαρακτήρα τοῦ λαοῦ τοῦ καὶ ἀπὸ τὴν ὁποῖαν παίρνει θέματα γιὰ ἐμπνευση, ποὺ τὸν βοηθοῦν νὰ μείνει πιστὸς στὸ πνεῦμα τῆς φυλῆς του. Καὶ ὅπως τὸ μέγαλο ποίημα μπορεῖ νὰ πεί κανεὶς πὼς εἶναι μιὰ νέα σύνθεση ἀπὸ στοιχεῖα ποιητικά, ποὺ ἔζησαν στὸ στόμα τοῦ λαοῦ, σύνθεση ποὺ φέρνει τὴ σφραγίδα τῆς προσωπικότητάς, ἔτσι καὶ ἡ πραγματικὰ αἰώνια τέχνη χρησιμοποιεῖ τὰ στοιχεῖα τῆς λαϊκῆς γιὰ νὰ δημιουργήσει τὶς συνθέσεις τῆς, ποὺ ἐμφυχῶνι μετὴν πνοὴ τῆς μεγάλης προσωπικότητάς. Γιατὶ στὸν κόσμον δὲν μπορεῖ ν' ἀναπτυχθεῖ τίποτε, ὅταν δὲν ἔχει χωμένες τὶς ρίζες του στὸ παρελθόν. Εἶναι αὐτὸ ἀλήθεια, ποὺ τὴν ἐπιβεβαίωσαν τὰ παραδείγματα ἑλλων τῶν ξένων λαῶν, στοὺς ὁποίους ὄχι μόνον ἡ καλλιτεχνικὴ τους βιοτεχνία, ἀλλὰ καὶ ἡ τέχνη τῶν μεγάλων δημιουργῶν βλάστητε ἀπὸ τὴ λαϊκὴ ψυχὴ κι' ἔχει τὶς ρίζες στὸ χῶμα τοῦ τόπου τῆς.

* *

Ἡ λαϊκὴ τέχνη καὶ ἡ κυρίως τέχνη ἔχουν τὶς ἴδιες ψυχολογικὰς βάσεις. Τὸ γεγονός δμως ὅτι ἡ κυρίως τέχνη εἶναι δημιουργία τῆς προσωπικότητάς ἀποτελεῖ τὴν κυριώτερη διαφορὰ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς λαϊκῆς τέχνης. Καὶ ἐπειδὴ εἶναι προϊόν τοῦ ἀτόμου καὶ ὄχι τοῦ συνόλου μιᾶς ομάδας, ἔχει χαρακτήρα ἐξαιρετικὰ ὑποκειμενικὸ καὶ ἐκεῖ ἀκόμα ὅπου ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν τεχνικὴ παράδοση. Ἕνα ἄλλο διακριτικὸ γνώρισμα, ποὺ ξεχωρίζει τὴ λαϊκὴ τέχνη ἀπὸ τὴν κυρίως τέχνη, εἶναι ὅτι, ἐνῶ ἡ λαϊκὴ τέχνη ἐξυπηρετεῖ πρακτικὸς σκοποὺς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους

γεννήθηκε, ἡ μεγάλη τέχνη δημιουργεῖ μονάχα γιὰ νὰ δημιουργεῖ καὶ χάνει τὸν καλλιτεχνικὸ τῆς χαρακτήρα ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ δημιουργεῖ μόνον γιὰ οικονομικοὺς καὶ μόνον γιὰ πρακτικοὺς σκοποὺς γενικά. Γιατὶ εἶναι γνωστὸ πὼς, ἂν ἡ λαϊκὴ τέχνη βγαίνει ἀπὸ μιὰ διακοσμητικὴ ὁρμὴ καὶ συνδέεται κατ' ἀνάγκη μετὴν ἐξυπηρέτηση πρακτικῶν σκοπῶν, τὰ δημιουργήματά τῆς κυρίως τέχνης ὀφείλονται πρῶτα ἀπ' ὅλα στὴν ἐσωτερικὴ ἀνάγκη ποὺ νιώθει ὁ καλλιτέχνης νὰ ἐκφράσει τὸ ψυχικὸ του περιεχόμενον ἢ νὰ μᾶς δώσει μετὴν ἐξωτερικὴ ἐκφραση τὴν ἀντίληψή του γιὰ τὸν κόσμον, τὴν πίστη του στὸ νόημα τῆς ζωῆς κτλ. Μὲ ἄλλα λόγια, ἡ κυρίως τέχνη ἐξυπηρετεῖ ὀψηλοὺς σκοποὺς τοῦ πνευματικοῦ βίου τῆς ἀνθρωπότητάς, ἐνῶ ἡ λαϊκὴ τέχνη περιορίζεται μετρίως στὸς πρακτικοὺς σκοποὺς τοῦ ἀπλοῦ βίου τοῦ λαοῦ, ἀνυψώνοντας καὶ ἐξευγενίζοντας τ' ἀντικείμενα τοῦ καθημερινοῦ βίου μετὴν φιλοκαλία καὶ καλαισθησία, μετὴν τὸ καλλιτεχνικὸ σχῆμα καὶ τὸ διάκοσμον.

Ἀπ' ὅλα αὐτὰ εἶναι φανερὸ πὼς ἀνάμεσά τους τὰ δυὸ αὐτὰ εἶδη τῆς τέχνης ἔχουν καὶ χρονολογικὴ διαφορὰ, ἀφοῦ ἡ λαϊκὴ τέχνη εἶναι πρόδρομος τῆς μεγάλης τέχνης καὶ ἀφοῦ ἡ τελευταία εἶναι δημιουργία τῶν ἀτόμων, ποὺ σιγὰ σιγὰ ξεχωρίζουν ἀπὸ τὴν ὁμαδικὴ ψυχὴ.

* *

Τονίσουμε παραπάνω πόσο πολὺ μᾶς βοηθεῖ ἡ λαϊκὴ τέχνη γιὰ νὰ γνωρίσομε τὸν χαρακτήρα μιᾶς φυλῆς καὶ νὰ δημιουργήσομε ἔτσι προϋποθέσεις τοῦ πολιτισμοῦ τῆς καὶ τὶς κατευθύνσεις του. Ἐκτὸς δμως ἀπ' αὐτὴ τὴν ἐθνικὴ ὠφέλεια, συντελεῖ μετὰ τὰ ποικίλα τῆς δημιουργήματα στὴν καλλιέργεια τοῦ καλλιτεχνικοῦ συναισθήματος. Τέλος, οἱ οικονομικὲς ὠφέλειες, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν λαϊκὴ τέχνη καὶ τὴν προαγωγή τῆς, εἶναι μεγάλες. Ἡ μελέτη λοιπὸν τῆς λαϊκῆς τέχνης δὲν ἐξυπηρετεῖ μονάχα σκοπὸν ἐπιστημονικὸν καὶ καλλιτεχνικόν, ἀλλὰ καὶ ἐθνικόν. Ἔργο τῆς δὲν εἶναι μονάχα νὰ μαζέψει τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ λαοῦ ποὺ σιθῆκαν ἀπὸ τὸ ρεῦμα τοῦ νεώτερου πολιτισμοῦ, καὶ νὰ τὸ διαφυλάξει στὰ βιβλία καὶ στ' ἀρχεῖα. Γιατὶ ἡ λαϊκὴ ψυχὴ, μετὰ τὶς ἴδιες δημιουργικὰς δυνά-

μεις ποὺ δημιουργήσε τόσες μορφές, ἐξακολουθεῖ ἀκόμη μὲ διαφορετικὲς συνθήκες νὰ παράγει καινούργιες, καὶ κι' αὐτὲς συντελοῦν στὴ γνώση τοῦ λαϊκοῦ βίου. Ἔτσι, ἡ ἔρευνα τῆς λαϊκῆς τέχνης ἔχει καὶ τὸ σκοπὸ νὰ συνδέσει τὸν ἄνθρωπο μὲ τὴ γῆ καὶ τὸ λαὸ τῆς χώρας ποὺ κατοικεῖ, καὶ μαζί μ' αὐτὰ νὰ βρεῖ τὸ δρόμο, ποὺ ὁδηγεῖ στὰ βασικά προβλήματα τῆς φύσης τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ψυχῆς του. Κι' ἔτσι, ἡ λαϊκὴ τέχνη παίρνει κι' ἐξαιρετικὴ παιδαγωγικὴ σημασία, γιὰ τὴ καινούργια ἐκπαιδευτικὰ συστήματα στὶς φωτισμένες χώρες στηρίζουν ὅλην τὴν ἐργασία τοῦ λαϊκοῦ σχολείου ἀπάνω στὴν πατριδογνωσία μ' ὅλες τῆς τὶς ἐκδηλώσεις. Ἰδιαιτέρως χρησιμοποιοῦν τὶς σχηματοποιημένες φόρμες τῆς λαϊκῆς δημιουργίας γιὰ τὴν ἰχνογραφία καὶ τὴ χειροτεχνία, ποὺ ἀποτελοῦν τὸ κέντρο τῆς σχολικῆς ἐργασίας στὶς κατώτερες τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Ἡ λαϊκὴ τέχνη μὲ τὰ προβλήματά της καὶ τὴ χρησιμοποίησή της εἶν' ἕνας σπουδαιότατος παράγοντας, ποὺ ἔχει ἕνα πολὺ μεγάλον ἐκπολιτιστικὸν ὄριζοντα καὶ ἀπὸ κοινωνιολογικὴ καὶ ἀπὸ αἰσθητικὴ, παιδαγωγικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἄποψη. Ἡ συμβολὴ μάλιστα τῆς σπουδῆς τῆς λαϊκῆς τέχνης στὴν ἀνάπτυξη τῆς σύγχρονης καλλιτεχνικῆς δημιουργίας εἶναι σημαντικὴ καὶ σπουδαία. Γιὰ τὴν ἀπὸ τῆς λαϊκῆς τέχνης μπορεῖ ν' ἀντλήσει κανεὶς πολλὰ παραδείγματα, κυρίως ἀπὸ τὶς τεχνικὲς μορφές. Προπάντων πρέπει νὰ νιώσει τὸ πνεῦμα τοῦ συνδέσμου τῆς ὅλης μὲ τὴ μορφοποίηση καὶ τὸ πνεῦμα τῆς σχηματοποίησης, ποὺ θὰ βοηθήσουν πολὺ γιὰ νὰ δημιουργηθοῦν νέες φόρμες καὶ νὰ δοθεῖ καινούργια ἐκφραση σχηματοποίησης στὴν Τέχνη. Γι' αὐτὸ δὲν πρέπει ν' ἀπασχολεῖ μόνο τοὺς λίγους ἐρευνητὲς, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐνδιαφέρει καὶ τὸ λαὸ μας ὁλόκληρο, ποὺ εἶναι ὥρα ν' ἀρχίσει νὰ νιώσει καὶ νὰ ἐχτιμαῖ τὰ σχήματα καὶ τὶς μορφές, οἱ ὁποῖες ἐκφράζουν τὴ συνολικὴ ψυχὴ. Ὁ καθένας μας δηλαδὴ πρέπει ν' ἀποχτήσῃ τὴν αἰσθητὴ καὶ τὴν ἐπίγνωση πὼς ἡ καλλιτεχνικὴ συμβολικὴ δύναμη τῆς λαϊκῆς τέχνης εἶναι κληρονομία ζωντανή, χρήσιμη γιὰ τὸ παρόν, καὶ ὅχι ν' ἀγκαλιάσει τὴ λαϊκὴ τέχνη καὶ νὰ ἐνδιαφέρεται γι' αὐτὴ μόνο σὰν διακοσμητικὸς ἐρασιτέχνης τοῦ παράξενου.

Στὴ δουλιὰ τοῦ ἐρευνητῆ πρέπει νὰ προσ-

τεθεῖ ὁλοένα καὶ περισσότερο κι' ἡ δουλιὰ ἐκείνη, μὲ τὴν ὁποία τὰ μνημεῖα τῆς λαϊκῆς τέχνης γίνονται γνωστὰ καὶ προσιτὰ σ' ὅλους καὶ κυρίως στοὺς ἀστικοὺς πληθυσμοὺς τῶν πόλεων. Γιὰ τὸν τόπο μας, ἔστω κι' ἂν δὲν αὐξάνουν οἱ ἐρευνητὲς, πρέπει μολταῦτα ν' αὐξάνουν ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν τὴν αἰσθητὴ τῆς ὠφέλειας, ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς λαϊκῆς τέχνης καὶ ποὺ προάγει μ' αὐτὸν τὸν τρόπο τὸ συνολικὸ πνεῦμα τῆς κοινότητος. Μιὰ ἀπὸ τὶς ὠφέλειες αὐτὲς εἶναι π.χ. ἡ συμβολὴ ποὺ παρέχει ἡ λαϊκὴ τέχνη στὴ δημιουργία τῆς ἐσωτερικῆς ἐνότητος μιᾶς κοινότητος, ὅπως ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος εἶναι καὶ μιὰ ἀπὸ τὶς ἐκφράσεις αὐτῆς τῆς ἐνότητος, ἐπάνω στὴν ὁποία στηρίζονται τὰ θεμέλια ἐνὸς λαοῦ.

* *

Τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ λαϊκὴ τέχνη στὶς διάφορες χώρες τῆς Εὐρώπης τὸ χρωστᾶμε στὸ ρωμαντισμὸ τοῦ περασμένου αἰῶνα, ποὺ μ' ἀγάπη καὶ καταγόηση ἀνέλαβε νὰ ἐρευνήσει καὶ νὰ μᾶς γνωρίσει τὶς ἀξίες τοῦ παρελθόντος. Ἔτσι, καὶ τὴ μελέτη τῆς λαϊκῆς τέχνης ὑπόδειχνε τότε ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ ἡ ἀνάγκη νὰ ἱκανοποιηθεῖ κάπως ἡ νοσταλγικὴ λαχτάρα τοῦ ἀνθρώπου γιὰ νὰ γνωρίσει κάτι ποὺ δὲ θὰ ξαναγίνει πιά, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ ἐπιθυμία γιὰ νὰ συντηρήσῃ μνημεῖα παράξενα καὶ πρωτότυπα, στὰ ὁποῖα ὁ ἐνθουσιασμός τῶν ὀλίγων διέδραπε μεγάλες αἰσθητικὲς ἀξίες.

Βέβαια, μπορούμε νὰ βροῦμε καὶ τώρα μιὰ ρωμαντικὴ διάθεση καὶ μιὰ περιορισμένη ἐθνικιστικὴ τάση στὸ βάθος τοῦ ἐνδιαφέροντος γιὰ τὴ λαϊκὴ τέχνη, ποὺ προκάλεσε μιὰ κίνηση, ἄλλοῦ δυνατώτερη καὶ ἄλλοῦ ἐπιπολαϊότερη, σὲ ὅλους τοὺς εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς τὰ τελευταῖα ὀγδόντα χρόνια. Ἀλλὰ ἡ μονομέρεια τῆς ἐθνικιστικῆς καὶ ρωμαντικῆς ἀντιλήψεως εἶναι γνωστὸ πᾶς πὼς ἐμπόδισαν τὴν ἀντικειμενικὴ λύση τῶν προβλημάτων τῆς λαϊκῆς τέχνης, γιὰ τὴν ὅσην ἐργάστηκαν μὲ τὶς ἀντιλήψεις αὐτὲς ὑποχρεώθηκαν νὰ σχηματίσουν ἀπὸ πρὶν θεωρίες σύμφωνα μὲ τὶς ἀντιλήψεις τους, ποὺ οἱ μελέτες τους ἔπειτα οἱ συνθετικὲς εἶχαν σκοπὸ νὰ τὶς ἐπαληθεύσουν. Δηλαδὴ οἱ ἐρευνητὲς γιὰ τὴν καταγωγή, ἐξέλιξη καὶ τὴ σημασία γενικὰ τῆς λαϊκῆς τέχνης δὲν ἔγιναν ὡς τὴν ὥρα παν-

τοῦ μὲ μέθοδο ἐπιστημονική. Μολαταῦτα, εἶναι ἀλήθεια πῶς ἡ ρωμαντικὴ ἀντίληψη ἀλλοῦ ἐγέννησε κι' ἄλλοῦ δυνάμωσε τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὸν ἐνθουσιασμό σὲ πολλές μεγάλες προσωπικότητες, ποὺ στρέψανε συνειδητὰ τὴν προσοχή τους εἰς καλλιτεχνικά προβλήματα τοῦ τόπου τους, εἰς τὴ φύση καὶ εἰς τὴν ἐσωτερικὴ σημασίαν τῆς λαϊκῆς τέχνης. Κι' ἔτσι, ἐγινε ἡ λαογραφία καὶ ἡ λαϊκὴ τέχνη ἓνα σπουδαιότατο ἐπιστημονικὸ θέμα γιὰ τὴν ἐξεύρεση τοῦ δρόμου, ποὺ ὁδηγεῖ εἰς τὰ βασικά προβλήματα τῆς φύσης τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ψυχῆς του καὶ μὰζι μ' αὐτὰ εἰς τὴ δημιουργία καὶ εἰς τὴ διαμόρφωση. Ἡ ἐρευνα λοιπὸν τῆς λαϊκῆς ψυχῆς καὶ τέχνης, ποὺ τὴν προκάλεσε ἡ ἐπιστημονικὴ ἀνάγκη, δημιούργησε ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά καὶ μιὰ σύγχρονη κίνηση, ποὺ νοσταλγεῖ τὸν ἀπλό ρυθμὸ τῆς ζωῆς καὶ γυρεύει εἰς τὰ ἔργα τῆς τέχνης μιὰ καινούργια ἀπλότητα, τόσο εἰς τὸν ρυθμὸ, ὅσο καὶ εἰς τὸ σχῆμα. Καὶ ἡ κίνηση αὕτη δὲν εἶναι μόνον ἐντελῶς συγχρονισμένη μόνον μὲ τὴ ριζοσπαστικὴ καλλιτεχνικὴ ἔννοια, ποὺ σχετίζεται μὲ τὰ παραδείγματα τῆς πρωτόγονης τέχνης, ἀλλὰ εἶναι καὶ κίνηση ποὺ γεφυρώνει, εἰς τὸ νὰ ποῦμε, τίς κοινωνικὰς τάξεις μὲ τὴν ἰδέαν τῆς λαϊκῆς ψυχῆς καὶ μιὰ διαμαρτυρία κατὰ τῆς νοησιαρχίας, τοῦ κοσμοπολιτισμοῦ καὶ τῆς βιομηχανοποιήσεως τοῦ κόσμου.

Ἡ κίνηση αὕτη δημιούργησε ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά τὴν ἀντίληψη, ποὺ θέλει ν' ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν κάθε ἀψυχη — χαρακτηριστικῆ τῶν κουρασμένων — ἀπομίμηση ξένων ρυθμῶν, κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη νὰ δυναμώσῃ καὶ ν' ἀνανεώσῃ τὴ λαϊκὴ ψυχὴ ἔτσι, ποὺ εἰς τὸ μέλλον ἡ καλλιτεχνία νὰ στηριχθῇ εἰς γόνιμη δημιουργικὴ βάση. Ἐπίσης ἀνακαλύπτει μέσα στοὺς ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ χωριοῦ ἐκεῖνο τὸ κάτι, ποὺ εἶναι ὁ ἐθνικὸς χαρακτήρας, ποὺ ἡ γνωριμιά του θὰ χρησιμεύσῃ νὰ δώσῃ εἰς τὸν καλλιτέχνη νέες δημιουργικὰς δυνάμεις, ὅπως εἰς τὸν Ἀνταίο, τὸ γυιὸ τοῦ Ποσειδῶνα, τοῦ ἀνανέωνε τὴ δύναμιν ὁ κόρπος τῆς μητέρας του Γῆς εὖν τὴν ἀγγίζῃ. Τέλος ἡ κίνηση αὕτη ζητεῖ τὴν ἐξυπνὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ὕλικου ποὺ ἀσχοπα χάνεται, ζητεῖ τὸ καθαρὸ σχῆμα, ποὺ κι' αὐτὸ διαφθάρηκε, τὴ σταθερὴ αἰσθησὴ ποὺ ἔλειψε πρὸς ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων, τὴν ἀπλὴν καὶ οἰκονομικὴν πορείαν τῆς ἐργασίας ποὺ ὑπῆρχε ἄλλοτε.

Γιὰ τοῦτο μιὰ μελέτη, ποὺ θὰ γίνῃ σήμερον, γιὰ τὴν ἐλληνικὴν λαϊκὴν τέχνην, ποὺ δὲ θέλει νὰ μᾶς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὸ παρὸν καὶ τὰ προβλήματα του, οὔτε καὶ ν' ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὸν ἴσιον δρόμον τῆς ἐπιστήμης, εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ ἐξετάσῃ τὸ καθῆκεν ποὺ θὰ χρησιμεύσῃ γιὰ τὴν τελειότερην κατανόησιν τῆς μορφῆς τῶν ἔργων τῆς λαϊκῆς τέχνης καὶ προπάντων νὰ περισυλλέξῃ ὅσο μῦθος περισσότερα στοιχεῖα γιὰ μελλοντικὰς συνθετικὰς εὐρύτερας ἐργασίας. Ἰατὶ εἰς τὸν τόπον μᾶς δὲν ἔχουν γίνῃ, παρὰ ἐλάχιστα ἐργασίας γιὰ νὰ ἐπιτραπῇ νὰ διατυπωθῶν δικαιολογημέναι αἰσθητικὰς, ἱστορικὰς, ἐξελεχτικὰς κτλ. θεωρίαι γιὰ τὴν λαϊκὴν τέχνην. Ὅσο καὶ ἂν εἶναι ὅμως ἀπαραίτητη γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἐρευναν ἡ ἔλλειψις κάθε πεποιθήσεως ἀπὸ πρὶν, ὥστε νὰ ἐξασφαλίζεται ἡ ἀντικειμενικὴ συναγωγὴ τῶν συμπερασμάτων, νομίζω πῶς ὅσοι θὰ βαλθοῦν νὰ μελετήσῃ τὴν λαϊκὴν τέχνην μᾶς, πρέπει νὰ ἔχουν καὶ τὴν πεποίθησιν πῶς ἀπὸ τὴν μελέτην τῆς θ' ἀρχίσῃ μιὰ ἐξέλιξις, ποὺ κάθε μῆρα θ' ἀναδείχνῃ τὴν τέχνην τοῦ λαοῦ μᾶς πολυτίμη συνεργάτριαν γιὰ τὴν αἰσθητικὴν μόρφωσίν του.

Τὸ πνεῦμα τοῦ δημοτικισμοῦ, ποὺ τὰ τελευταῖα σκράντα χρόνια ξαπλώθηκε εἰς τὸν τόπον μᾶς, δίδαξε πῶς πρέπει νὰ μάθουμε νὰ ἐκτιμῶμε τὸ πραγματικὸ «εἶναι» μᾶς. Καὶ μᾶς ἔδειξε πῶς εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ γνωρίσωμε ὅσο μῦθος πρὸς βάθος αὐτὸ τὸ «εἶναι» μᾶς, γιὰτὶ μόνον ἀπάνω σ' αὐτὸ θὰ θεμελιωθῇ ἡ πρόοδος τοῦ λαοῦ μᾶς. Καὶ τέλος ἀποτέλεσε μιὰν ἀντίδρασιν εὐεργετικὴν, μᾶς ἄλλαξε σ' ἓνα βαθμὸ τὸν τρόπον ποὺ σκεπτόμαστε, τὸν καιρὸν ἀκριβῶς ποὺ ἡ νεοελληνικὴ σκέψις εἶχε πρὸς κατηφορίαν εἰς τὸν ψευτοκλασικισμόν καὶ τὸν ἀρρωστο ρωμαντισμόν, μιὰν ἀντίδρασιν ποὺ μᾶς ἀνοίξε τὴν ὄρεξιν νὰ αἰσθανόμεσθα βαθύτερα καὶ εὐκρινέστερα. Ἀπὸ μιὰν ἄλλην μεριά, μὲ τίς περίφημας ἐργασίας τοῦ πολυμαθέστατου καθηγητῆ Ν. Πολίτη γιὰ τίς συνήθεις τοῦ λαοῦ μᾶς, τίς παραδόσεις του, τὰ παραμῦθιά του, τὰ τραγούδια του, ἄρχισε εἰς τὸν τόπον μᾶς μιὰ γόνιμη ἐπιστημονικὴ λαογραφικὴ κίνηση, ποὺ γενικὰ ὠφέλησε τὴν πνευματικὴν ζωὴν μᾶς, ἀλλὰ προπάντων μᾶς ἐμπνευσε τὸν ἐνθουσιασμόν γιὰ τίς ἐθνικὰς αὐτὰς ἀξίας, ποὺ αἰῶνες ζοῦν ἀνέγγιχτες ἀπὸ τὸν χρόνον.

Ὁ λαϊκὸς ρυθμὸς εἶναι ἑκατὸ χρόνια

τώρα, πού ἀρχίσει, μέρα με τὴ μέρα, νὰ σβήνεται ὅσο οἱ παλιές μορφές τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς ἀλλάζουνε καὶ ὅσο τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα διαδίδονται περισσότερο στὴ χώρα. Μὰ θὰ ἦταν ἐπιβόλαια κάπως ἢ σκέψη πὼς ὑποχώρησε ἡ λαϊκὴ τέχνη, μόνο γιατί μεταβάλλονται οἱ ὅροι τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τοῦ τόπου καὶ γιατί βρέθηκε στὴ φτήνια τῶν βιομηχανικῶν κατασκευασμάτων. Παραμελήθηκε ἡ λαϊκὴ τέχνη παντοῦ ἀπὸ μιὰν αἰτία βαθύτερη. Καὶ αὕτη εἶναι ἡ ἀποδοχὴ κι' ἀπὸ τὸ λαὸ μας τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ στὸ σύνολό του. Ἡ παραμέληση δηλαδὴ οὐφείλεται σὲ μιὰ γενικὴ μεταβολὴ τοῦ πνεύματος μετὰ τὴν ἐκδήλωση νὰ περιφρονεῖ κάθε ντόπιο δικό μας. Γιατί δὲν ἔχομε καταλάβει πὼς εὐκόλῃ μπορεῖ κανένας νὰ χάσει τὸν πολιτισμό του, πού διαμορφώθηκε καὶ διατηρήθηκε ἐπὶ τὸν τόπο του αἰῶνες, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ μεταφυτέψει, χωρὶς νὰ ἔχει προετοιμάσει τὸ ἔδαφος, ξένον πολιτισμόν, πολὺ ἀνώτερον ἀπὸ τὴν ψυχοπνευματικὴν δυνάμειν τοῦ ἔθνους. Δὲν καταλαβαίνομε τέλος πὼς δὲν εἶναι πολιτισμένος ὁ λαός, πού συντρίβει τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ δικοῦ του πολιτισμοῦ, μὰ ὁ λαός πού ἀναπτύσσει τὸ δικό του πολιτισμό.

Μολταῦτα γεγονόσ εἶναι, πὼς ἀκόμα ἴσαμε σήμερα γιὰ τὸ λαὸ μας ἡ λαϊκὴ τέχνη εἶναι κάτι χρήσιμο καὶ χρησιμοποιοῦμενο, κάτι πού διατηρεῖται καὶ πού ἔχει ἀξία. Γιατί ἡ ψυχοπνευματικὴ μας βία, ἡ πίστη καὶ οἱ συνήθειες διατηροῦνται ἀνόθευτες στὰ περισσότερα χωριά. Μόνον ὅταν αὐτὲς ἀρχίσουν νὰ ὑποχωροῦν σὲ καινὰ δαιμόνια, ἡ πάλῃ τῆς ὀμαδικῆς συντηρητικῆς ψυχῆς τῶν χωρικῶν μας μετὰ τὰ στοιχεῖα πού φέρνουν κυρίως τὴν ἀλλαγὴ, — μεταβολὴ ὄρων οἰκονομικῶν τῆς ζωῆς καὶ εἰσβολὴ νέων θεωριῶν

γιὰ τὴ ζωὴ — ἢ ἀρχίσει νὰ χαλαρώνεται συντομώτερα ἢ γρηγορώτερα. Βέβαια ἡ εὐκολία τῆς συγκοινωνίας καὶ ὁ ἐκμηχανισμὸς ἢ ἀπειλοῦν νὰ ἐξαφανίσουν μετὰ τὸν καιρὸ τὴ λαϊκὴ μας τέχνη. Ἐνας ὅμως κίνδυνος ὀλοκληρωτικοῦ ἐξαφανισμοῦ δὲν ὑπάρχει βέβαια, ἀφοῦ ἡ λαϊκὴ τέχνη εἶναι προϊόν τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ, ἐκτὸς ἂν παραδεχτοῦμε πὼς ἡ ξένη ἐπίδραση μπορεῖ ν' ἀλλάξει ὀλωσδιόλου τὸ χαρακτήρα της. Ἰὸ μόνο, πού θὰ μπορούσε νὰ δεχτεῖ κανεὶς, εἶναι πὼς ἡ ξενικὴ ἐπίδραση μαζί μετὰ τὴν διαρκῆ μεταβολὴ τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς θὰ ὀδηγήσουν σὲ μιὰ νέα μορφή τῆς λαϊκῆς τέχνης. Εἶναι ὅμως ἀναντίρρητο ὅτι, ὅπως συμβαίνει μ' ὅλες τὴς δημιουργίας, κάθε νέα μορφή θὰ ἔχει σχέση ὀπωσδήποτε μετὰ τὸ παρελθόν, τὸ ὀποῖον εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς ἰσχυροτέρους παράγοντες τῆς ἐξέλιξης.

Μὰ εἴτε ἔχουν δίκην ὅσοι φοβοῦνται τὸν ἐξαφανισμὸ τῆς λαϊκῆς τέχνης, εἴτε εἶναι ἀλήθεια πὼς πρόκειται γιὰ μιὰ αἰώνια καὶ ἀναγκαῖα ἐκδήλωση τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ, ἕνα εἶναι βέβαιον, πὼς ἡ μελέτη τῆς λαϊκῆς αὐτῆς τέχνης, μαζί μετὰ τὴν ἐρευνα ὄλων τῶν ἄλλων ἐκδηλώσεων τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ μας, θὰ μᾶς βοηθήσει νὰ βροῦμε τὸ δρόμο μας, γιατί θὰ μᾶς γνωρίσει τὴν πολυποίκιλῃ ἐκδηλώσει τῆς λαϊκῆς δημιουργίας, πού μᾶς φανερώνουν τὴν βαθύτερη φύση του. Ἔτσι θὰ κατορθώσομε, στηριγμένοι σὲ τὴν πραγματικὴν δυνάμειν τοῦ ἔθνους, νὰ καλλιεργήσομε συνειδητὰ καὶ ὀλοκληρωτικὰ τόσο τὴν ἀτομικὴν, ὅσο καὶ τὴν συνολικὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ μας καὶ νὰ δημιουργήσομε τὴν μορφή τοῦ δικοῦ μας νεώτερου πολιτισμοῦ, θεμελιωμένου ἐπάνω στὴ ψυχικὴ ἐνότητά, πού μᾶς χαρίζει ἡ ἱστορικὴ ἐμβάθυνση καὶ ἡ γνωριμιά μετὰ τὸν ἑαυτὸ μας.

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ

